

Spinoza ... in de actualiteit

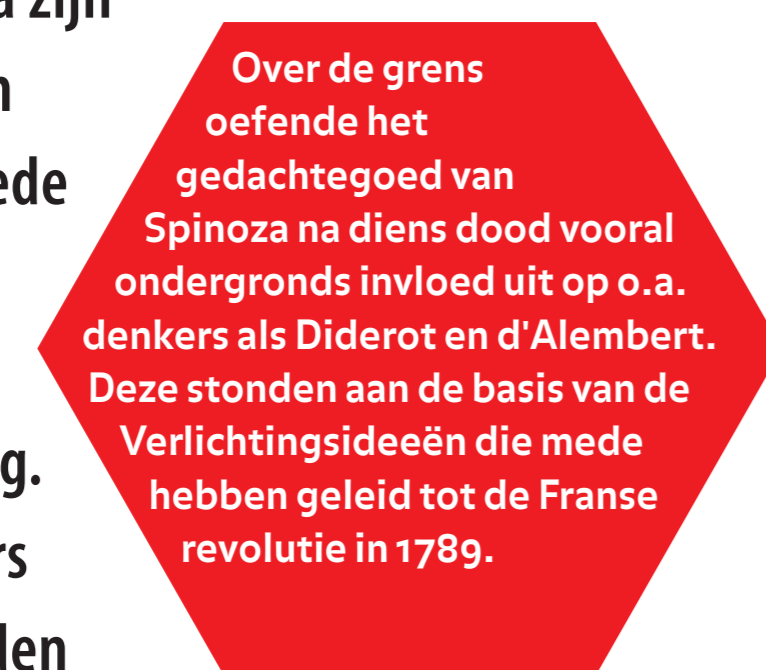
• INSPIRATIE

Sinds 2007 behoort Spinoza officieel tot de canon van Nederland, maar ook elders in de wereld wordt hij als een belangrijke inspiratiebron gezien. Hij is in onze canon opgenomen vanwege zijn 'maatschappelijk belang, gezien zijn ideeën over tolerantie en vrijheid van meningsuiting, zijn voorname plaats in de geschiedenis van de filosofie en zijn denken dat iedereen leert verlichting te vinden van hun lijden'. In onze stad zijn twee Spinoza standbeelden en zijn een school en een straat naar hem vernoemd. Niet alleen vanwege zijn status als emigrant, maar meer nog vanwege zijn tegendraadse ideeën is Spinoza een prachtige icoon voor de stad Amsterdam die zich beroemt op haar vrijheid.

Bij het Spinozalyceum staat sinds 1959 een door Hildo Krop vervaardigd standbeeld.

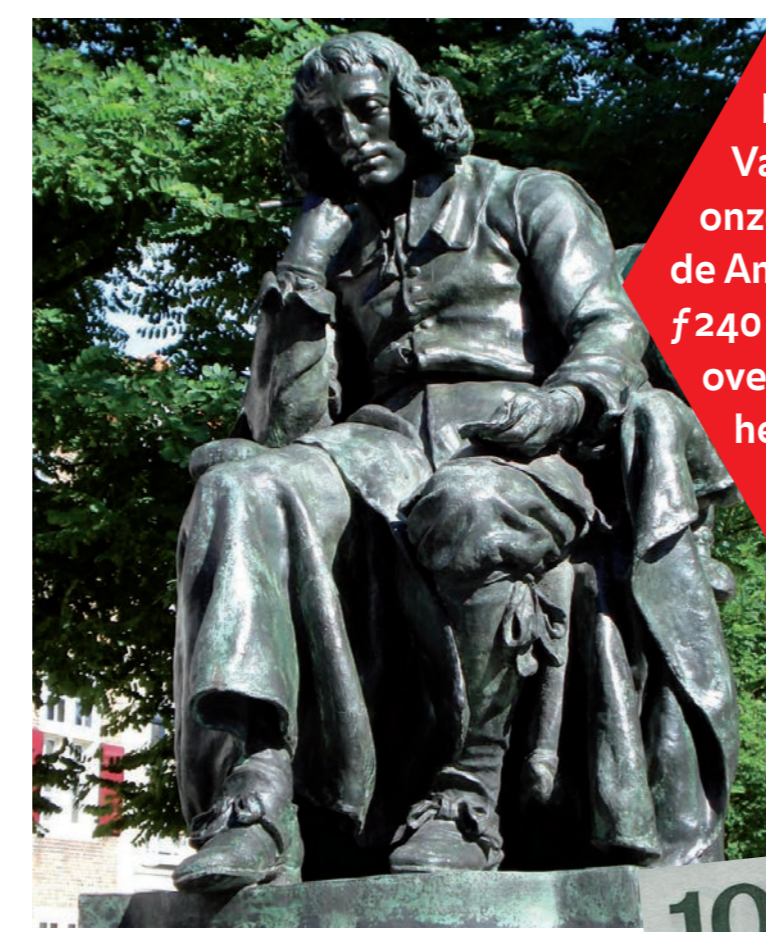
Hoe anders was dat in de eerste eeuw na zijn dood toen dichters en filosofen opriepen Spinoza's graf te bespuwen en op de hoede te zijn voor deze 'atheïst' voor wie God noch gebod bestond. Pas aan het einde van de 18e eeuw komt hierin verandering. Lessing en Goethe, twee Duitse schrijvers aan het einde van de Verlichting, meenden dat Spinoza weliswaar als eerste afscheid nam van de transcendent (buiten de wereld staande, scheppende) god van de orthodoxie, maar daarmee de weg opende om op een nieuwe - en beter bij de moderne mens passende manier - over God en wereld te denken.

Over de grens oefende het gedachtegoed van Spinoza na diens dood vooral ondergronds invloed uit op o.a. denkers als Diderot en d'Alembert. Deze stonden aan de basis van de Verlichtingsideeën die mede hebben geleid tot de Franse revolutie in 1789.

De Duitse filosoof Hegel (1770-1831) zag in hem het begin van de moderne filosofie, omdat Spinoza vanwege de holistische visie op de natuur, de mens van zijn vermeende unieke positie in het universum beroofde.

In 1877 richtte Johannes van Vloten (1818-1883) een comité op om geld in te zamelen voor een standbeeld voor deze 'doordenker' die de moderne mens een nieuwe humanistische wereldbeschouwing gaf, die verenigbaar is met de wetenschap. Van Vloten meende dat men met een gerust hart het woord 'God' uit Spinoza's werk kan schrappen, want zijn denken draait om de mens die hij handvatten wil bieden hoe in dit leven geluk te vinden door verstandelijk redeneren. Graag citeerde hij Spinoza dat de filosofie 'een denken over het leven is' en niet over de dood.

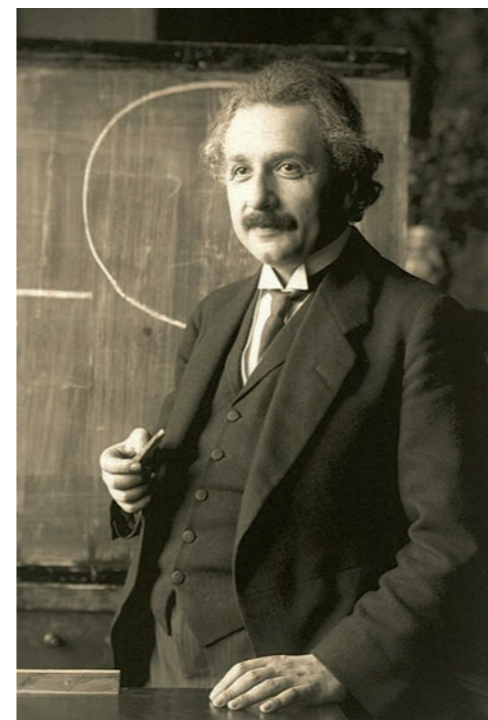

Dit standbeeld kwam terecht in Den Haag, omdat Van Vloten de giften uit onze stad vond tegenvallen: de Amsterdammers hadden maar f240 voor hun grote stadgenoot over. Bovendien was net het huis waar Spinoza in de jaren vijftig gewoond had gesloopt.

Duizend gulden bijzet met portret van Spinoza uitgegeven in 1972.

Uitspraak Einstein:
'God dobbelt niet; Ik geloof in de God van Spinoza die zich openbaart in de harmonieuze ordening van alles wat bestaat, niet in een God die zich bekommert om het lot en het doen en laten van de mensheid.'

In 1920 bezocht **Albert Einstein** het Spinozahuis in Rijnsburg omdat hij een groot bewonderaar was van zijn filosofie. Volgens Einstein was Spinoza de eerste die de 'deterministische gebondenheid van al het gebeuren consequent heeft toegepast op het menselijk denken, handelen en voelen'.

Ook hedendaagse filosofen zoals bijvoorbeeld Gilles Deleuze en Etienne Balibar en wetenschappers zoals de neuroloog Antonio Damasio en psycholoog Nico Frijda zijn geïnspireerd door de ideeën van Spinoza waarin de menselijke emoties een belangrijke rol vervullen. Zij bewonderen Spinoza niet vanwege zijn rationalisme, maar vanwege zijn analyse van de krachten van ons lichaam. De emoties, zo leerden zij van Spinoza, bepalen niet alleen ons persoonlijk leven, maar vormen ook het weefsel van de samenleving en bepalen de politiek - ten goede of ten kwade.

In het begin van deze eeuw publiceerde de Britse historicus Jonathan Israel een invloedrijk werk waarmee het belang van Spinoza niet meer weg te denken is in de geschiedenis: in vier dikke boeken schetst hij hoe de filosofie van Spinoza en zijn Amsterdamse vrienden de bakermat vormt van wat hij de 'Radical Verlichting' noemt en die nog altijd doorwerkt in ons huidige liberaal-democratische staatsbestel.

Sinds 1995 wordt door de NWO jaarlijks de 'Spinoza-premie' (een van de twee hoogste Nederlandse onderscheidingen in de wetenschap) uitgereikt aan maximaal 4 Nederlandse onderzoekers die tot de internationale top van de wetenschap behoren.

Ook het Spinoza Centre for Neuroimaging dat met o.a. MRI scans onderzoek doet naar het in beeld brengen van hersenfunctie, heeft zijn naam gekoppeld aan Spinoza.

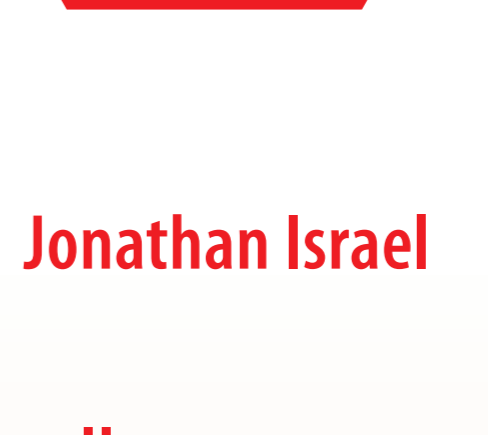
Meerdere gezelschappen in het land verdiepen zich in het immer actuele gedachtegoed van Spinoza. Zie voor Amsterdam bijv: www.amsterdamse-spinozakring.nl

Vanaf 2008 begint Amsterdam met het geven van een prominente plek aan Spinoza.

Ook het Spinoza Centre for Neuroimaging dat met o.a. MRI scans onderzoek doet naar het in beeld brengen van hersenfunctie, heeft zijn naam gekoppeld aan Spinoza.

Meerdere gezelschappen in het land verdiepen zich in het immer actuele gedachtegoed van Spinoza. Zie voor Amsterdam bijv: www.amsterdamse-spinozakring.nl

• ERFGOED

Ook vandaag de dag geldt het belang van vrijheid, tolerantie en democratie. Spinoza's radicale ideeën zijn nog altijd een inspiratiebron voor vele denkers, wetenschappers en kunstenaars. Amsterdam heeft met Spinoza, als een van de belangrijkste filosofen van de Westerse traditie, een historische superster.

Hij schreef voor iedereen ongeacht afkomst, geloof, huidskleur of status omdat hij als banneling ervaren had wat het betekende in de 'multiculturele samenleving' van Amsterdam te leven. Zijn filosofie is geen voer voor louter academici, maar leert ieder mens met de positieve en negatieve kanten van het leven om te gaan.

Oorspronkelijk komend uit de Joodse gemeenschap heeft Spinoza na 1656, ook in politiek opzicht, een geheel eigen denkwijze geformuleerd. Amsterdam heeft vervolgens Spinoza's ideeën over de hele wereld geëxporteerd. Een Amsterdammer om trots op te zijn!

Spinoza
Wie lieten zich zoal door Spinoza inspireren?

Immanuel Kant, Frederik van Eeden, Robert Misrahi, P.B. Shelley, Karl Marx, Jonathan Israel, Theo Loevendie, Muhammad Iqbal, Denis Diderot, Erwin Wurm, Johannes van Vloten, Martinus Nijhoff, Gorge Luis Borges, Bertrand Russell, Pieter Nicolaas van Eyck, Étienne Balibar, Margarete Susman, George Eliot, Steven Nadler, Albert Einstein, Stan Verdult, Friedrich Hegel, Carrie van Bruggen, Carl Gebhardt, Joaquim de Carvalho, Nico van Suchtelen, Leo Vroman, Arthur Shopenhauer, Teun de Vries, Herman Gorter, Gilles Deleuze, Daniël Barenboim, Willem Meijer, J.H. Leopold, Johan Wolfgang von Goethe, Idam Gerhardt, Henrich Heine, Menno ter Braak, Antonio Damasio, Louise Thijssen-Schoute, Emo Verkerk, Job Koelewijn, Somerset Maugham, Irvin Yalom, Frank van Kreuningen, Nico Frijda, Jan Wolkers, Leo Polak, Albert Verwey, Friedrich Wilhelm Nietzsche, Gustave Flaubert, Georges Vantongerloo, Multatuli, John Berger, Isaac Bashevis Singer, Piet Mondriaan, Frank van Kreuningen, Gustave Flaubert, Nico Frijda, ... en vele burgemeesters van Amsterdam

- 1785** Spinozismus strijd: Debat tussen Duitse schrijvers en filosofen over het belang van Spinoza's denken voor de moderne mens. Hiermee kwam een eind aan de verketting van Spinoza.
- 1877** Grote Spinozaherdenking in Den Haag in aanwezigheid van een internationaal gezelschap.
- 1880** Ontthulling Spinozastandbeeld in Den Haag op initiatief van Johannes van Vloten.
- 1897** Oprichting van de 'Vereniging Het Spinozahuis' (VHS) ter bescherming van het huisje in Rijnsburg en later ook het huis aan de Paviljoensgracht in Den Haag. In 1899 werd het huisje als museum opengesteld.
- 1920** Oprichting Internationale Stichting 'Societas Spinozana' met onder meer als doel de door de Eerste Wereldoorlog ontstane muren van haat te sletten met behulp van Spinoza's denken.
- 1921** Einstein bezoekt het Spinozahuisje in Rijnsburg.
- 1927** Aankoop en inhuizing van het Spinozahuis (Doms Spinozana) door de Societas Spinozana en begin van een reeks eigendoms-wisselingen waarna het in 2020 uiteindelijk weer in handen is gekomen van de VHS.
- 1955-1958** Burgerinitiatief om Weteringschanscircuit om te dopen tot Spinozaplein. Verzet uit orthodox-joodse kringen deed de gemeente uiteindelijk besluiten het beeld van Hildo Krop bij het Spinozalyceum te plaatsen.
- 1997** Eeuwfeest Vereniging Het Spinozahuis in de Rode Hoed.
- 2006** Oprichting Amsterdamse Spinoza Kring (ASK), ter promotie van Spinoza als boegbeeld van Amsterdam door Frank van Kreuningen.
- 2008** Ontthulling Spinoza Standbeeld naast de Stopera in Amsterdam.
- 2008** Paradiso geeft samen met de ASK de aftrap voor de 1ste Spinozadag, een jaarlijks terugkerende lezingmiddag gewijd aan een actueel thema dat in verband wordt gebracht met Spinoza's gedachtegoed.
- 2015** De Amsterdamse Spinoza Kring en Vereniging Het Spinozahuis ontvingen de Hermannus van Tongerenprijs van de Orde van Nederlandse Vrijmetselaren uit handen van Eberhard van der Laan, Burgemeester van Amsterdam.

Affiches van de jaarlijkse Spinozadag in november, in Paradiso.